

СВЕДЕНИЯ ЗА ЦАР ИВАН АСЕН II В РУСКИЯ ХРОНОГРАФ

Деница Петрова

INFORMATION ABOUT TSAR IVAN ASEN II IN THE RUSSIAN CHRONOGRAPH
Denitsa Petrova

Abstract: *Ivan Asen II is the only Bulgarian ruler to whose reign a separate paragraph in the Russian Chronograph is dedicated. The information is taken from the First Prologue Life of St. John of Rila, the Prologue and Euthymius' Life of St. Petka and others. He is presented as one of the most powerful Slavic rulers. Attention is drawn to the news that he ordered Theodore I Laskaris to be blinded. The name of the king is also found in two paragraphs on the history of Serbia, compiled on the basis of Theodosius' life of St. Sava. The information from the Chronograph is used in the Nikon Chronicle and in some Serbian collections.*

Key words: *Ivan Asen II, Russian Chronograph, Slavonic sources, Mediaeval Bulgaria*
<https://doi.org/10.46687/HCKG4688>

Сведенията за българската история в Руския хронограф обхващат периода от заселването на българите на Балканите до падането на държавата под османска власт, но цар Иван Асен II (1218-1241) е единственият български владетел, на чието управление е посветен отделен параграф в текста. Сведенията за владетеля в Хронографа слабо са привличали погледа на изследователите. След Андрей Н. Попов единствено Васил Н. Златарски обръща внимание на известията за царя в „руския стар хронограф“. На Иван Асен е отделено специално място в летописния свод и този факт се нуждае от по-задълбочен анализ.

Името му се появява за първи път в Хронографа в Глава 193, в параграфа, посветен на св. Сава Сръбски (1169-1236). В края му се казва, че крал Владислав (Стефан Владислав, 1233/1234 - 1241/1242) се жени за дъщерята на българския и загорски цар Асен, която не е названа по име. В науката тя се отъждествява с Мария, първородната дъщеря на Иван Асен от първия му брак с Анна (монахиня Анисия), но Ив. Божилов (Bozhilov 1994: 101-102) доказва, че съпруга на сръбския владетел става друга, неизвестна по име дъщеря на царя. Точната дата на сватбата им също е неизвестна, но е преди смъртта на св. Сава на 2 януари 1236 г. Според К. Иречек (Irecek 1911: 291) бракът е сключен преди 1234 г., когато Владислав заема престола.

Източник на известието в Хронографа е *Теодосиевото житие на св. Сава*, написано от хилендарския монах Теодосий през 1292 г. Текстът му е запазен по следните преписи (Stankova 2007: 178): от XIV в. – Cod. slav. 131 в Австрийската национална библиотека във Виена, НБС № 17; от XVI в. – НБС № 26, НБС № 32, ПБ № 128, СЦ № 18, ХАЗУ Тир. фгм. 10, Плевля № 34, Плевля № 104, МСПЦ Грујић 91; от XVII в. – НБС № 54, Виена Cod. slav. 25. Текстът на Житието се съдържал и в три ръкописа, изгорели по време на Втората световна война – Дубоки Поток, Порович № 2 от XV в.; НБС № 26 от XVI в., НБС № 633 от XVI-XVII в.

Близък до агиографския текст откъс се съдържа също в *Ковилския летопис* (Народен музей в Прага, Чехия, № 26) (Grbich 2008: 96). Ръкописът, в който се намира, е датиран към 1726 г.; съдържа препис на *Душановия Законник, Закони на царете Константин и Юстиниан, Правила на Вселенските събори*. В края на сборника е поместен летописът, който обхваща времето от Адам до 1640 г. Същия

текст откриваме и в добавките в *Богшиичевия сборник* от 1567 г. (Цавтат № 52) (Novaković 1878: 44-60), които според някои изследователи са заимствани именно от Хронографа:

Хр 1512 (PSRL 1911: 392)	ЖС (Zhivot 1860: 178)	БСб (Novaković 1878: 56)	КЛ (Stoyanovich 1927: 203)
Владислава же вѣнчавъ на кралевъство и бракомъ причета ему дщерь Асана, царь Българскаго и Загорскаго.	Владислава, аште незаконнѣ и разбоиницьскы влась всхыгнѣвши, нь яко богомъ изволенна того соудивъ, кралевствомъ и молитвами того вѣнчавъ, и царица загорскаго дьштерь, Асана нарицаемаго, невѣстоу семуу приведь...	Владислава же вѣнча на кралевство, и бракомъ причета емуу дьштерь Асена царица българскаго и загорскаго.	Владислава же вѣнча на кралевство, и бракомъ причете емуу дщерица Асена царица българскаго и загорскаго.

Текстът в *Житието* е по-подробен в сравнение с другите откъси. В агиографската творба, както и в Хронографа, българският владетел е наречен „Асан“, докато в *Богшиичевия сборник* и *Ковилския летопис* той е „Асен“. Въпреки това трябва да се приеме, че руският летописен свод е първоизточник на информацията в другите два текста. Има още едно доказателство – в агиографската творба Иван Асен е наречен „загорски цар“, докато в Хронографа, а чрез него и в по-късните сръбски текстове, той е „български и загорски“. Причина за разликата най-вероятно са другите български по произход съчинения, използвани при съставянето на Хронографа, в които владетелят е наречен „българският цар“.

В края на Глава 193 на Хронографа е включен параграф, озаглавен „Царството на българския цар Асан Иван“ (PSRL 1911: 392). Той гласи:

След Борил цар в България стана старият Иван Асен, и след него синът му Иван Асен бе цар в България, и в началото на своето царуване възстанови българските градове, попаднали под гръцкото насилие, и много гръцки градове покори. Покори и град Сардикия, наречен Средец, в него имаха стар обичай да се събират на събор източните и западните епископи, тоест гръцките и римските, защото този град беше между земите им. От него взе Иван Асен мощите на Иван Рилски и ги пренесе в своя престолен град Търново. Франките държаха тогава Цариград и [имаха] неистински патриарх, тогава като постави в Търново патриарх, измоли от същите фруги в Цариград мощите на св. Прасковия (Параскева) и ги пренесе в град Търново. И тръгна срещу другите гръцки градове. Цар Теодор Ласкар тръгна срещу него на война, него Асен го победи. И Ласкар беше заловен на войната, и Асен нареди да го ослепят.

Текстът е обнародван от А. Н. Попов, който го свързва със съответния откъс в *Никоновската летопис* и добавя различен по т. нар. Толстовски препис

на Хронографа от XVI в. (РНБ F.IV.143) (Роров 1866: 191-192). Според него първоизточници на информацията са житията на св. Иван Рилски и св. Петка Търновска, написани от патриарх Евтимий (Роров 1869: 32-34). А. Турилов напомня, че не са известни руски преписи на *Евтимиевото житие на св. Иван Рилски*. Според него при съставянето на Хронографа е използвано *Първото проложно житие* на светеца, което е източник и за по-късната агиографска творба (Turilov 2012: 705). Това житие навлиза на руска почва в състава на т. нар. Търновска редакция на *Стишиния пролог* (Томова 2006: 479-491), чийто най-ранен препис е РНБ, ф. 304.1, № 717, ок. 1429 г.

По-сложен е въпросът за *Житието на св. Петка*. В руската книжнина са познати както Евтимиевата, така и Проложната му редакция (Turilov 2012: 706). Наблюденията на А. Турилов сочат, че в Първата редакция на Хронографа от 1512 г. е използвано *Проложното житие* на светицата (Kodov 1960: 21-23; Stankova 2010: 167-182), докато в Западноруската редакция текстът е вторично допълван с извадки от *Евтимиевото житие* (Turilov 1982: 68-74). *Проложното житие на св. Петка* също е включено в Търновската редакция на *Стишиния пролог*, в която влизат още *Разказът за пренасяне мощите на св. Иларион Мъгленски и Житието на Михаил воин от Потока* (Gadalova 2009: 15-25). Най-ранният запазен български препис е БАН № 73, датиран към 1368-1370 г. На сръбска почва агиографският цикъл е разширен с житията на св. Сава и св. Симеон, най-ранният препис е № 97 от библиотеката на Скопската митрополия от 1385-1390 г. В Русия *Прологът* е допълнен с нови статии (Turilov 2012: 526).

В редакцията на Хронографа от 1620 г. не се споменава пренасянето на мощите на св. Иван Рилски и св. Петка Търновска, но останалата част от текста съвпада с по-ранните редакции.

Хр 1512 (PSRL 1911: 392-393)	ЖИВР (Ivanov 1936: 35)	ЖПТ (Stankova 2010: 182)
Царство Асана Ивана царя Болгарьскаго. По Борилъ оубо цари бысть царь въ Болгарехъ старый Иоданъ Асанъ, и по немъ сынъ его Иоданъ Асанъ бысть царь в Болгарехъ. И въ началъ царства своего понови грады Болгарьския, оветцавшад насилемъ Греческимъ, и многы Греческыя грады покори себѣ. Покори же и Сардикію градъ, еже есть Средецъ, в немже обьгудай имяху искони на соборъ собиратися восточнии и западнии епископи, сирѣчь Греческыя, и римскыя, яко среди обохъ земель той бяше градъ, взятъ же царь Асанъ в	Слышав же великѣи црь Іѡданъ Асѣнь сѣнь великаго и стараго Асѣнна цра, ѡ чюдесе(х) стѣіе. и желаніемъ възж(д)елевъ, въсхоте прѣнести стѣіе тѣло въ своа си.	Немнѡгу же врѣмени минѡвшу. възнегда бл҃говоли Бѣ. въздвигнѡти падшѡа са скиинѡ. и ѡбновити блѡгарскѡа властъ. ѡветцавшѡа грѣческыимъ насилемъ. и възнегда възнесе рѡмъ блѡгарскаго цр(с)тва. при хѡлѡбивемъ цри Асѣни. ему же има въ стѣмъ крѣцини Іѡанъ. тѡи убо въ начало црства своего. падшѡа са градови блѡгарскыя ѡбнови и потѡврди и хѡждаше покарѡа страны, и прѣемла градѡвы. дошед же и до Срѣдца. и того покоривъ. и видѡвъ ст҃го и прп(д)ѡбнадо оцѡ. и слыша прѣсладнаа гаже ѡ немъ. и

<p>немъ моци Іоанна Рылскаго и принесе въ свой настольный градъ Терновъ.</p> <p>Фрязом же дръжацимъ Царьградъ и патріарху несущю тогда, постави у севѣ в Терновѣ патріарха, изспроси же отъ сущихъ Фругъ въ Цариградѣ моци преподавныя Парасковѣи и пренесе въ градъ Терновъ. И поиде подо иныя грады Греческыя. Царь же Феодоръ Ласкаръ изыде противу ему на брань, егоже Осанъ побѣди. И оухващенъ бысть Ласкаръ на брани, и повелѣ его Осанъ ослепити.</p>	<p>Тог(д)а фрѣгомъ Цѣриградъ дръжецимъ и дани даваюцимъ великомъ цѣрѣ Іоаннъ Асѣню. онъ же не трѣбована ни сребро ни злато. ни каменіе многоцѣн'ное, нь (sic!) трюгдолюбъзно подвиг се прѣнесе сѣтѣе тѣло въ свои славнѣи Цѣриградъ Трѣновъ. и оусрѣтъ съ патріархомъ и всемъ причтомъ и народомъ. съ свѣщамы и кадиль. и съ всакою чѣстїю. положише въ цѣрцѣи цѣркви. и еже блт(в)ами да спо(д)вѣтъ нѣ гъ цѣрѣию своемъ, аминъ:–</p>	<p>поклонив са сѣму ковчегу его. и вблобыдавъ прѣчѣтныя мѣщи его. и повелѣ сѣенному патріарху Василію. тако и иже съ нимъ причтомъ. възати възеславнѣа ракѣ. и съ многоа чѣстїа понести прѣд нимъ. до цр(с)кадо града Трѣнвѣа. и приставивъ .т. воинъ избранныхъ, на провожденіе сѣго. и тако патріархъ Василіе възложъ на кола прѣчѣтнѣа ракѣ.</p>
---	---	---

Освен в Хронографа, разказът за управлението на Иван Асен II се появява в *Никоновската летопис* от XVI в. Между двата текста няма съществени различия, с изключение на последния абзац, в който цар Иван Асен II е наричан „българският цар Асен“. При съставянето на *Никоновската летопис* Хронографът е използван като източник, но се откриват някои разлики, които поставят по-късния текст по-близо до първоизточниците (Kloss 1980: 166).

Хр 1512 (PSRL 1911: 393)	НикЛ (PSRL 1885: 45)
Царь же Феодоръ Ласкаръ изыде противу ему на брань, егоже Осанъ побѣди. И оухващенъ бысть Ласкаръ на брани, и повелѣ его Осанъ ослепити.	Царь же Феодоръ Ласкаръ изыде противу ему на брань, егоже Асанъ царь Болгарскій побѣди, и изыманъ бысть Феодоръ Ласкаръ на брани, и повелѣ его Асанъ царь Болгарскій ослѣпити.

Най-близък до Хронографа е откъс от *Богшиичевия сборник*. Сходен текст, макар и запазен в препис на латински език, се намира и в *Бранковичевия летопис*, който според проучванията на Л. Стоянович е близък до *Ковилския* (Stoyanovich 1927: LVI-LIX). Предполага се, че отделните дялове на летописа са писани по различно време, между края на XVI и първите години на XVIII в. (Novakovich 1955: 110-115). Принадлежал е на трансилванския граф Джордже Бранкович (1645-1711), далечен потомък на сръбската династия Бранковичи. Оригиналът му не е запазен; до нас е достигнал превод на латински език, направен от барон Франц Ксавиер де Пеячевич (1707-1781), доктор по философия и право, произхождащ от чипровския род Пеячевичи. Макар че преводът не може да даде точна представа за оригиналния текст, ясно се вижда сходството с откъси от Руския хронограф.

Пример в това отношение е параграфът, озаглавен „Imperium Imperatoris Bulgarici“, който до голяма степен се припокрива и със съответните откъси в *Богшиичевия сборник*. Въз основа на съпоставка с *Хрониката* на Михаил Мокса в науката са изказвани мнения, че при съставянето на *Бранковичевия летопис* са използвани български по произход летописни съчинения (Tuytundzhiev 1986: 18-19). Други изследователи изключват подобна връзка. Р. Новакович свързва абзаца за Иван Асен II в *Бранковичевия летопис* с Първата редакция на Руския хронограф (Novakovich 1955: 122). Има една особеност, която сближава сръбския летопис повече с *Богшиичевия сборник* – в двата текста българският владетел е „Йоан Асен“, докато в Хронографа е „Йоан/Иван Асан“.

Прави впечатление, че в двата сръбски текста името на св. Петка – Параскева, е изписано правилно, докато в Хронографа тя е наречена Прасковия/Прасковгия; изключение е само Западноруската редакция, в която името е Петка.

Странно е известието в Хронографа, че цар Иван Асен II е наредил да ослепят Теодор Ласкарис (1204-1222). Явно в случая книжовникът припокрива никейския император с епирския владетел Теодор Комнин (1224-1230). Георги Акрополит разказва следното: „И тъй, след като Теодор Ангел, както разказахме, станал заедно с други роднини и знатни мъже пленник на Асен, той бил държан от него под стража. И това продължавало дълго време. Но когато бил избличен, че се занимава със заговори срещу държавата, Асен го ослепил.“ (GIBI 1971: 162). А ето как описва събитията Теодор Скутариот: „А Теодор Ангел, който стоял в затвора, бил гледан благосклонно от Асен. Но след като бил заловен, че замисля заговор срещу съществуващото положение в страната, Асен го ослепил.“ (GIBI 1971: 270). Хрониките на Акрополит и Скутариот нямат славянски преводи, а няма данни, че авторът на текста е разполагал с техните византийски (гръцки) оригинали.

Васил Златарски (Zlatarski 2007: 339) свързва откъса от Хронографа с *Житието на св. Сава Сръбски*, написано от монах Теодосий. В него се казва следното:

Гръцкото царство се раздели на две, по цяла Тесалия и Илирия в Солун царуваше Теодор, който после беше заловен на война от загорския цар Асен и беше ослепен - царство гръцъско на двое разсече се, по всеси во Теталии и Илирии въ Солонѣ царствоующею Феодороу, иже послѣди отъ Асена цдра загорскаго на брани оухваштень и ослѣплень бывъ (Zhitie 1860: 170-171; Teodosiye 2016: 214-217).

В текста на *Житието* на няколко пъти се споменава за Теодор Ласкарис, а Теодор Комнин е назован само със собственото си име. Може да се предположи, че съставителят на Хронографа е останал с убеждение, че това е един и същ човек. В руския летописен текст никейският император се споменава в същата Глава 193 – той не е могъл да се противопостави на латините, защото е воювал с българския цар, тоест с Калоян (1197-1207). В действителност не Теодор е владетелят, при чието управление Константинопол пада под византийска власт. В края на януари 1204 г. император става Алексий V Дука Мурфузъл (1204) (Ostrogorski 1998: 532-533). На 13 април рицарите влизат във византийската столица, а на 16 май Балдуин Фландърски (1204-1205) е коронясан за император на Латинската империя. В Мала Азия укрепва властта си Теодор Ласкарис, който също като Алексий V е зет на Алексий III Ангел (1195-1203); той създава Никейската империя, една от

държавите наследници на Византия, която няколко десетилетия по-късно ще възстанови Империята.

За цар Иван Асен II, наречен в текста „Осан“, се говори и в Глава 194 от Хронографа, във втория параграф, разказващ за смъртта на св. Сава. Описано е как светецът пристига в Търново и е посрещнат с голяма радост от царя и от патриарх Йоаким. На празника Богоявление св. Сава служи литургия и раздава много злато на бедните. След това, когато царят отива на лов, той се разболява тежко и умира. След завръщането си царят е много натъжен и нарежда да погребат светеца в църквата „Св. 40 мъченици“. По-късно сръбският крал Владислав отива при Асен и едва успява да измоли мощите на светеца.

Първоизточник на тази информация отново е *Теодосиевото житие* на св. Сава:

Хр 1512 (PSRL 1911: 394-395)	ЖС (Zhivot 1860: 199-204)
<p>Отъ Коньстантина града кораблемъ поиде на Болгарьскую и Загорьскую землю и възвѣстивъ царю Осану, свѣту своему, свое пришествіе и посла въ срѣтеніе ему, потомъ же и самъ изыд.</p> <p>И пріиде святѣи въ градъ Терновъ и пріять бывъ с радостію великою царемъ и патріархомъ Иоакимомъ. И дастъ ему царь тенлыа своа полаты. Царь же и патріархъ предпочитающе свѣтаго.</p> <p>Пришедшу празднику свѣтаго Богоявленія, и въ навечеріе повелѣша святому Савѣ службу сотворити и воду свѣтити. Окронивъ же царя и вся люди и торжеству многу его ради бывшу оу царя, дастъ ему и злата много на раздаяніа ницимъ.</p> <p>По праздницѣ царь отонде на ловъ, свѣтаго же овзятъ болѣзнь.</p>	<p>и отъ Константина же града пакы въ корабли подвиг се, на загорьскую землю моремъ шьствие творить, хоте видѣти свѣта своего Асана цара загорьскаго. сего во дьшти ца Владислава краля посагши бѣше. пріиде же въ градъ Несебрь, и къ реченому Асаню пославъ свое възвѣсти пришьствие. царь же благоуднихъ слоугъ своихъ и къ своими пославъ кинми, тако съ всакою почѣстію свѣтаго и съ потрѣбами его отъ мора подвигнути, пришьдшоу же светому въ градъ Трновъ, и царю оусрѣтшоу и, и любьзно тго приемшоу, и тръжество же велико въ пришьстїи его сътворишоу, и въ своихъ топлыхъ полатахъ настоештее ради струдены прѣбывати емоу повелѣвша, свѣтлому же и великому праздникоу божьствнаго богоявленія пришьдшоу, царь и блажены Іоакіимъ патріархъ прѣдпочитаюште свѣтаго, повелѣше емоу въ навечеріе богоявленія светоую службу съвршити, въ оутрѣи же пакы патріархоу такожде съвршити. свѣтїи же цара и патріарха послушавъ, и въ навечеріе богоявленія светоую службу съвршае, пришьдъ же та светоую коупѣль, еже есть кръстїлница, и прочиташе надъ водою молитвы всвештенія, и вьнегда кръстаобразно благословѣати емоу водоу, раздѣлаше се вода въ коупѣлы, и пакы състыаше се. се же царю и соуштїимъ съ нимъ чюдо видѣще, продлавише бога о вышемъ въ нихъ. свѣтїи же просвѣштїемъ кръстѣна Христова и кропленіемъ свѣтїе воды цара и все соуштее осветивъ и просвѣтивъ, и тако на единой трапезѣ</p>

И разумѣ к Господу ошествіе свое, написавъ завѣтъ и вся святаѣ мощи и сосуды и свѣтилники златыѣ съ бисеромъ и каменіемъ и священныѣ одеже, яже искухи, со оученикѣ посла во свое отчѣство и благословеніе кралоу Владиславу и архіепископу Арсенію и вѣсмъ людѣмъ.

И недѣли наставші, причастившя божественныхъ даровъ и с великою радостію пришедшимъ к нему ангеломъ, и тако, благодаря Бога, в руцѣ его душу свою преложи.

царюу и съ патрїархомъ съвѣдници бывше, покои полуучиш.

По сихъ же царь въ подьгорїа звѣри хоте ловити изъ града изыти хотѣаше. призвавъ же светаго, и не скоро въ него втити много моле и глаголе: зимныѣ ради ноужде, владыко светыи, тако въ своемъ домоу прѣвоуди съ нами, даже и до въскрѣсенїа христова, и по сихъ прикладноу врѣмени въ своа си втидеши. оставивъ же его въ своихъ топлыхъ полатяхъ, такоже рекохъмъ, и слоужештїимъ повелѣвъ въ царева домоу нѣса дволна емоу подаати, дасть же емоу и злато много царь, еже въ потрѣвоу свою имѣти, и приходяштимъ къ немуу ништїимъ подати, и тако молитвоу и благословеніе приемъ царь въ светаго, и въ ловитвоу свою изыде радоеу се.

По шшьствїи же царевѣ болѣзнию вбъеть бывъ светыи, разумѣ же свое къ богуу позванїе, и призвавъ оученикы свое, и вса светаа же и чѣстнаа, таже и въ Палестинѣ и въ всеи Сирїи, въ Егуптѣ жи е въ Вавулинѣ, ва Асіи и въ Константина градѣ искоуповае събралъ бѣ, чѣстныѣ свештенства одеже и свѣштники златоккованныи каменїемъ и бисеромъ оукрашеныи и прочее съсоуды црковныѣ, моштїи же светыхъ много, сїи вса расписавъ и въ архіепископїю, друугаа же и въ Стоуденицоу донести повелѣвъ, мир же и благословеніе Владиславоу кралоу и своего прѣстола намѣстникоу влаженомоу Арсенію архіепископоу и въсеи земли людїи своихъ писанїемъ даровавъ, и тако свое оученикы въ срьвскоую землю втѣпустивъ, самъ же съ малыи вставъ, дасть же и въ патрїархїю българскоую свештенныѣ чѣстныѣ вдеже и книги златоккованыи и свѣштники каменїемъ и бисеромъ оукрашенїи и прочее съсоуды црковныѣ, еже и до нынѣ въ чѣсть божїей цркви и въ въспоминанїе светаго стоеть съблюдаема, и ништїихъ же доволнѣ оуштедривъ, тако нимесоже оу себе вставившоу нѣ вса втѣдавшоу, и льгкоу въ всего къ втѣходоу оуготовившоу се, похваляше же бога тако прошенїе его испльнивша, и въ тоуждїихъ странахъ доухъ его приети хотешта. прїиде же къ немуу блаженныи Івакїмъ патрїархъ, и видѣвъ его близъ смърти и коньчнаа дыхаюшта, глагола къ немуу: аште велиши, болѣднь твою царюу възвѣстимъ.

И посла патріархъ ко царю, еже гдѣ погresti святаго. Царь же, слышавъ, зѣло опечалися, яко не возвѣстиша ему святаго болѣзни. Самъ святый не повелѣ царю возвѣстити своя болѣзни, яко да в мире скончуеться.

И повелѣ царь положить моцѣ его в манастири, еже самъ сзда, въ церквѣ святыхъ 40 мученикъ, и много злата раздавъ на погребеніе его, и многа исцѣленія быша.

Потомъ краль Владиславъ самъ прииде ко тѣстю своему Асану царю и едва испроси тѣло святаго и принесе во свое отечество со многою честию.

Светыи же много моливъ глаголаше: не въ тroudъ великъ симъ, владыко светыи, въдаждь мене. милостивое паче съ мною створивъ, и самъ въ твою отидеши келію, и не дѣи мене въ тишинѣ доухъ свои къ господоу отдати. Молитвою же и послѣднее о господи цѣлованіе другъ другоу подавша, и тако патріархъ въ своя си отиде. къ полуноштїю же вскресенїа днѣ недѣли всвитаюшти прѣчестныхъ и светыхъ и животоврештихъ христовѣхъ таинъ светыи причестив се, глагола, иже и присно глаголаше: слава богу о всемъ. и абїе тако се нѣкыи из давна любимие пришьдше съликъственикы имѣе, весель бывъ доухомъ, божїихъ аггелъ къ немуу пришьствїе симъ оувѣраше се веселїемъ, свѣтлѣ и лицемъ несказанно явлѣше се, и симъ чистотоу доуше свое извѣствоваше, и тако до конца своего благодаре бога, и въ роуцѣ его прѣдасть доушоу свою.

блажены же Іуакїмъ патріархъ съ епископы и съ игоумени и съ начелными града пришьдше погresti светое тѣло его, светому оубо в семь ничесоже завѣштавшоу. ноужда же бысть възвѣстити царю, идеже повелитъ светаго положить. царь же в прѣставленїи светаго слышавъ, много на патріарха негодовавъ, тако болѣзнь отъ него оттаивша, въ скорѣ пославъ рече въ своемъ роукотворенномъ манастири въ цркви светыхъ и великихъ .м. мученикъ светаго положить, и злато же доволно на погребенїе его ништїимъ раздаати повелѣвъ, зѣло бѣ царь светаго люблѣше, сего ради и по прѣставленїи его сицевою къ немуу показоваше любовь. чьсныи же и светыи Іуакїмъ патріархъ съ прѣво реченными светыми и чьстными моужїи свѣште многы въжегше, фалмы же и пѣсьными вса оузаконенїа надъ светымъ съвршивше, и тако въ припратѣ црковнѣмъ в покои его славестше отъца и сынъ и светаго доуха въ царевѣ положише манастири, и ништїихъ же по повелѣнїю цареву доволнѣ удароваше. по сихъ же и црѣ отъ ловитьвнаго въ гворахъ прѣбыванїа въ градъ пришьдъ, и прѣвѣ своего домоу въ свои пришьдъ манастирь, божїеи поклонїи се цркви, къ гробу же светаго пришьдъ, и в немъ радуе се, похвалѣше бога, тако въ своемъ манастири

	<p>того имѣти сподобив се, и ин мали же закъснѣвъ и възидати гробъ его повелѣвъ, и камень чѣстнь врѣхоу гроба положивъ, и царскыимъ багромъ того покривъ, свѣшгники же и залтококованна кандила гробъ его поставивъ. сице оубв вѣроу и любовь царь въ живлтѣ и по съмрѣти къ светому показа, яко всѣмъ дивити се и въ благочѣстїи царевѣ похваляти бога.</p> <p>Лѣтоу же минувшоу, и светаго тѣлоу въ градѣ Тръновѣ въ земельныхъ ядрѣхъ хранимоу, чѣстныи же и всеблжненыи иже светаго прѣстолау бывъ намѣстникъ Арсенїе архїепископъ, яко за своего втѣца и оучителя за светаго поболѣвъ, къ благочѣстивому и зръжавному Владиславоу кралю пришѣдъ глагола: не лѣпо єсть ни прилично втѣ бога и чловѣкъ оставити намъ втѣца нашего, иже равно апостолымъ втѣ Христа намъ дарованна оучителя, иже многие подвиги и бесчислыне троды въ сръбцѣи земли подѣмша, како сию црквами и кралиевствомъ, архїепископомъ же и епископы и всѣми оустави и закони (православїя) оукрастити, и кромѣ своего втѣчѣства и прѣстола свое цркве въ тоужден земли светимъ бежати моштемъ его. оубв, елика сила, въ тоужден странѣ къ свое втѣчѣство ти принести попечено ти боуди. Крал же въ семь и зѣлв възрадова се, и чѣстнѣишаго же втѣ своихъ благорвдныхъ къ своемо тѣстевы Асану царю пославъ, прошенїе свое еже въ светѣмъ царю възвѣштаеть, и аште повелити испльнити се. царь же втѣ писанїа и втѣ посланнаго таковое прошенїе (...)</p>
--	--

Текстът в Хронографа е много по-кратък; представлява отделни извадки от *Житието на св. Сава*, които не се схождат напълно със съответния откъс от агиографския текст. Още по-съкратен е откъсът в Западноруската редакция, но смисълът на текста не се променя.

Сведенията за цар Иван Асен II са оскъдни, но го представят като един от най-могъщите владетели на Балканите. Той воюва успешно с гърците, тоест византийците, и си връща властта над множество български градове. Фрузите, тоест латините, владеят Цариград, но са поставили там „неистински“ патриарх; затова Иван Асен поставя законен патриарх в Търново. Той получава от „фрузите“ и мощите на св. Петка. Води успешна война срещу Теодор (Комнин). Тези кратки, но съществени сведения за цар Иван Асен II попадат чрез Хронографа и в други летописни творби. Такива са *Никоновската летопис*, *Богишичевият сборник*, *Бранковичевият летопис*, вероятно и *Ковилският летопис*. По този начин

управлението на българския цар е вписано в общобалканската и общославянската история.

ЛИТЕРАТУРА

- Bozhilov 1994:** Bozhilov, Iv. Familiyata na Asenevtsi (1186-1460), genealogiya i prosopografiya. Sofia: Akademichno izdatelstvo "Marin Drinov" [Божилков, Ив. Семейството на Асеневци (1186-1460), генеалогия и просопография. София: Академично издателство „Марин Дринов“].
- Gadalova 2011:** Gadalova, G. S. Tyrnovskiy agiograficheskiy tsikl v Stishnom prologe XVI veka iz kolektsii rukopisnykh knig Gosudarstvennogo arhiva Tverskoy oblasti. – In: Tarnovska knizhovna shkola. T. 9. Veliko Tarnovo: Faber, 15-25 [Гадалова, Г. С. Търновският агиографическият цикъл в Стишном прологе XVI века из колекцията на ръкописни книги на Государствения архив на Тверска област. – В: Търновска книжовна школа. Т. 9. Велико Търново: Фабер, 15-25].
- GIBI 1971:** Gratski izvori za balgarskata istoriya. T. 8. Sofia: BAN [Гръцки извори за българската история. Т. 8. София: БАН].
- Grbich 2008:** Grbich, D. Chirilske rukopisne knjige Biblioteke Matitse srpske. Knj. 13. Dushanov zakonik. Novi Sad: Biblioteke Matitse srpske [Грбић, Д. Цирилски рукописни книги Библиотеке Матице српске. Књ. 13. Душанов законик. Нови Сад: Библиотека Матице српске].
- Ivanov 1936:** Ivanov, Y. Zhitiya na sv. Ivana Rilski. S uvodni belezhki. // Godishnik na Sofiyskiya universitet. Istoriko-filologicheski fakultet, T. 32, 1-51 [Иванов, Й. Жития на св. Ивана Рилски. С уводни бележки. // Годишник на Софийския университет. Историко-филологически факултет, Т. 32, 1-51].
- Jrechek 1911:** Jrechek, K. Istorija Srba. T. 1. Beograd: Nova shtamparnitsa "Davidovich" [Јречек, К. Историја Срба. Т. 1. Београд: Нова штампарица „Давидович“].
- Kodov 1960:** Kodov, Hr. Starite zhitiya na sv. Petka Epivatska. Kratki knjigopisni belezhki. // Duhovna kultura, kn. 1-2, 21-23 [Кодов, Хр. Старите жития на св. Петка Епиватска. Кратки книгописни бележки. // Духовна култура, кн. 1-2, 21-23].
- Novakovič 1878:** Novakovič, St. Članci hgonografa trojadaka o srbima i bugarima. // Starine, X, 44-60.
- Ostrogorski 1998:** Ostrogorski, G. Istorija na Vizantiyskata darzhava. Sofia: Prozorec [Острогорски, Г. История на Византийската държава. София: Прозорец].
- Popov 1866:** Popov, A. N. Obzor hronografov russkoy redaktsii. Ch. 1. Moskva: Tipografiya A. I. Mamontova [Попов, А. Н. Обзор хронографов русской редакции. Ч. 1. Москва: Типография А. И. Мамонтова].
- Popov 1869:** Popov, A. N. Obzor hronografov russkoy redaktsii. Ch. 2. Moskva: Tipografiya A. I. Mamontova [Попов, А. Н. Обзор хронографов русской редакции. Ч. 2. Москва: Типография А. И. Мамонтова].
- PSRL 1885:** Polnoe sobranie russkikh letopisey. T. 10. Letopisniy sbornik, imenuemy Patriarsheyu ili Nikonovskoyu letopisyu. Sankt-Peterburg: Tipografiya ministerstva vnutrennih del [Полное собрание русских летописей. Т. 10. Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью. Санкт-Петербург: Типография министерства внутренних дел].
- PSRL 1911:** Polnoe sobranie russkikh letopisey. T. 22. Russkiy hronograf. Вып. 1. Hronograf redaktsii 1512 goda. Sankt-Peterburg: Tipografiya M. A. Aleksandrova [Полное собрание русских летописей. Т. 22. Русский хронограф. Вып. 1. Хронограф редакции 1512 года. Санкт-Петербург: Типография М. А. Александрова].
- Stankova 2007:** Stankova, R. Srabskata knizhnina prez XIII v. (kontekst i tekst). Sofia: Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“ [Станкова, Р. Сръбската книжнина през XIII в. (контекст и текст). София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“].

- през XIII в. (контекст и текст). София: Академично издателство „Марин Дринов“].
- Stankova 2010:** Stankova, R. Prolozhnite zhitiya za sv. Paraskeva Epivatska (Petka Tarnovska) v yuzhnoslavyanski prepisi ot XIV–XV v. // Starobalgarska literatura, 43-44, 167-182 [Станкова, Р. Проложните жития за св. Параскева Епиватска (Петка Търновска) в южнославянски преписи от XIV–XV в. // Старобългарска литература, 43-44, 167-182].
- Stoyanovich 1927:** Stoyanovich, L. Stari srpski rodoslovi i letopisi. Sremski Karlovtsi: Kraljevsko-srpska drzhavna shtampariya [Стојановић, Љ. Стари српски родослови и летописи. Сремски Карловци, Краљевско-српска државна штампарија].
- Teodosiye 2016:** Teodosiye. Zhitiye Svetoga Save. Priredio i predgovor napisao Daniyel Doychinovich. Banya Luka: Art print [Теодосије. Житије Светога Саве. Приредило и предговор написао Данијел Дојчиновић. Бања Лука: Арт принт].
- Tomova 2006:** Tomova, E. Parvoto prolozhno zhitie ka sv. Ivan Rilski v dvata prevoda na Stishniya prolog. – In: Mnogokratnite prevodi v Yuzhnoslavyanskoto srednovekovie. Sofia: Izdatelska kashta “GoreksPres”, 479-490 [Томова, Е. Първото проложно житие на св. Иван Рилски в двата превода на Стишния пролог. – В: Многократните преводи в Южнославянското средновековие. София: Издателска къща „ГорексПрес“, 479-490].
- Turilov 1982:** Turilov, A. A. K voprosu o periodizatsiy rusko yuzhnoslavyanskikh literaturnykh svyazey XV-nachala XVI v. – In: Rusko-balkanski literaturni vrazki prez Srednovekovieto. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 68-74 [Турилов, А. А. К вопросу о периодизации русско южнославянских литературных связей XV-начала XVI в. – В: Руско-балкански културни връзки през Средновековието. София: Издателство на БАН, 68-74].
- Turilov 2012:** Turilov, A. A. Mezhslyavnyanskyye kulyturnyye svyazi epokhi srednovekovyya i istoshnikovedenie istorii i kulytury slavyan. Etyudy i harakteristiki. Moskva: Znak [Турилов, А. А. Межславянские культурные связи эпохи средневековья и источниковедение истории и культуры славян. Этюды и характеристики. Москва: Знак].
- Tyutyundzhiev 1986:** Tyutyundzhiev, Iv. Svedeniya za Asenevci vuv vlashkite, srbskite i ruskite letopisi. // Vekove, kn. 4, 15-22 [Тютюнджиев, Ив. Сведения за Асеневици във влашките, сръбските и руски летописи. // Векове, 1986, кн. 4, 15-22].
- Zhivot 1860:** Zhivot Svetoga Save, napisao Domentijan; na svyete izdalo “Drushtvo srbske slovesnosti” trudom Dzh. Danichicha. Biograd: Drzhavnoy chtampariyi [Живот Светога Саве, написао Доментијан; на свијет издало „Друштво српске словесности“ трудом Ђ. Даничића. Биоград: Државној штампарији].
- Zlatarski 2007:** Zlatarski, V. N. Istoriya na Balgarskata darzhava prez Srednite vekove. T. 3. Vtoro balgarsko carstvo. Bulgariya pri Asenevtsi (1187-1208). Sofia: SU “Sv. Kl. Ohridski” [Златарски, В. Н. История на Българската държава през Средните векове. Т. 3. Второ българско царство. България при Асеневици (1187-1208). София: СУ „Св. Кл. Охридски“].